

«فرهیختگان» گزارش می دهد

۱۱۰ هزار میلیارد؛ اقتصاد زیرزمینی مشروبات الکلی

است. بنابراین اگر مطابق آمار فوق از میان جامعه پنج‌میلیونی مصرف کننده الکل که به‌طور متوسط در سال ۲۸,۴ میلیون لیتر مصرف خالص الکل دارند، ۷۲ درصد از این مشروبات الکلی را به شکل‌های دست‌ساز و قاچاق خریداری کنند، یعنی خرید بیش از ۵۱۱ میلیون لیتر مشروبات الکلی تنها در یک‌سال و به ارزش حدوداً ۱۱۰ هزار میلیارد تومان! گفتنی است این رقم تنها برمیانی محاسبه کف قیمت و مصرف سالانه در ایران بوده و حجم واقعی گردش مالی سالانه اقتصاد زیرزمینی مشروبات الکلی در ایران بسیار بالاتر از این ارقام است. در این گزارش مشاهدات میدانی‌مان از اقتصاد زیرزمینی مشروبات الکلی در ایران بی‌کم‌وکاست روایت شده است.

حدود ۵۱ درصد از همین جامعه آماری مشروبات الکلی را به شکل دست‌ساز خریداری می‌کنند. ۲۸ درصد خودشان مشروبات الکلی را به‌شکل خانگی تولید کرده و درنهایت ۲۰ درصد نیز مشروبات کارخانه‌ای و قاچاق را خریداری می‌کنند. مشاهدات میدانی‌ما از بازار غیررسمی و اقتصاد زیرزمینی مشروبات الکلی در ایران نشان می‌دهد دسترسی به این اقلام با وجود محدودیت‌های و ممنوعیت‌های مختلف سهل‌الوصول بوده و میانگین کمترین قیمت‌های مشروبات الکلی دست‌ساز به ازای هر لیتر ۲۱۵ هزار تومان است که هر لیتر بسته به نوع نوشیدنی، حاوی میزان متفاوتی از الکل بوده اما به‌طور میانگین می‌توان گفت هر لیتر با قیمت فوق حدوداً حاوی ۲۰ درصد الکل

رسمی سالانه بیش از پنج‌میلیون نفر در کشور مصرف‌کننده الکل هستند. سال گذشته رستم‌وندی، معاون وزیر کشور و رئیس سازمان امور اجتماعی در اظهارنظری در این‌باره گفته بود: «نرخ شیوع الکل در کشور بین ۹ تا ۱۰ درصد افراد بالای ۱۵ تا ۶۴ سال است، به‌طوری‌که سالانه بیش از پنج میلیون نفر در کشور الکل مصرف می‌کنند.» آمارهای تکان‌دهنده اما به همین‌جا ختم نمی‌شوند. در یک نظرسنجی غیررسمی، ۴۷,۷ درصد یک جامعه آماری دوهزار نفره گفته‌اند به تناوب نوشیدنی‌های الکلی می‌نوشند. از میان آنها ۲۴,۳ درصد «گاهی» مشروبات الکلی مصرف می‌کنند، ۷,۹ درصد «ماهانه»، ۸,۸ درصد «هفتگی» و ۶,۴ درصد به‌صورت «روزانه» مصرف الکل دارند.

علی مولتی

خبرنگار گروه جامعه

آمارهای موجود درخصوص مصرف الکل در کشور عجیب به نظر می‌رسند. گزارش معروف سازمان جهانی بهداشت نشان می‌دهد سرانه مصرف الکل در ایران یک لیتر است و در میان مصرف‌کنندگان «مداوم» نوشیدنی‌های الکلی، ایران رتبه نهم را میان ۱۸۹ کشور جهان به خود اختصاص داده است. به ادعای این منبع هر ایرانی بالای ۱۵ سال که به‌طور مرتب الکل می‌نوشد، در سال ۲۰۱۶ به‌طور میانگین ۲۸,۴ لیتر الکل خالص مصرف کرده است و این رقم در سال ۲۰۱۰ به میزان ۲۴,۸ لیتر بوده است. همچنین بنا به اظهارنظر های

بیش از ۵۰ درصد مشروبات الکلی مصرفی در داخل کشور تولید می‌شود

اولین و مرسوم‌ترین روش تهیه مشروبات الکلی، خرید مستقیم از تولیدکنندگان است. شاید به چشم افرادی که با این حوزه آشنا نیستند عجیب به‌نظر برسد اما همان‌طور که گفتیم میانگین بالاتر از ۵۰ درصد نیاز مصرف‌کنندگان در کشور از این کانال تأمین می‌شود؛ تولیدکنندگانی که شباهتی به تولیدکنندگان رسمی مشروبات الکلی در سراسر دنیا ندارند، نه کارخانه‌ها و سوله‌های صنعتی دارند و نه برند و قیمت ثبت‌شده و رسمی، تنها یک زیرزمین، حیاط یا یک آپارتمان خالی، چند عدد گالن، دیگ، قفل کولر و شیشه‌های تقطیر جوابگوی کارشان است تا انواع و اقسام مشروبات تخمیری و تقطیری را تولید کرده و در شیشه‌های ما‌الشعیر، نوشابه یا آب معدنی به‌دست‌مشتری برسانند. روش‌های تولید هم ساده است اما اینکه نهایتاً چه جنسی با چه کیفیتی به‌دست مصرف‌کننده برسد را وجدان تولیدکننده تعیین می‌کند، تعجب‌نکند، عده‌ای از این تولیدکنندگان مشتریان ثابت خود را دارند و ارتباط و اعتماد شکل‌گرفته میان‌شان حاصل یکی، دو معامله نبوده است. پس طبیعتاً علاقه‌ای به از دست دادن این بازار هدف‌شان ندارند و کار خود را درست و با دقت انجام می‌دهند. جدا از این عده اما بسیاری از تولیدکنندگان همان‌طور که طبیعت این کار یعنی خلاف اِیجاب می‌کند، نه سلامت مصرف‌کنندگان برایشان مهم است و نه حتی اصول بازاریابی! این دسته از تولیدکنندگان از هیچ تقلبی در کار خود فروگرداری نمی‌کنند و از الکل صنعتی و خوراکی گرفته تا رنگ و افزودنی به نوشیدنی‌ها اضافه کرده و باعث بروز آسیب‌های جبران‌ناپذیر و همچنین مرگ‌ومیر در میان مشتریان خود می‌شوند. این دست اقدامات معمولاً در یک زمان و مکان مشخص و در محدوده فعالیت یک تولیدکننده، قریب‌ان زیادی می‌گیرند. برای نمونه در سال ۹۸ تنها در یک روز ۶۲۰ نفر در اهواز مسموم شده و ۵۶ نفر نیز فوت کردند، یا در سال ۹۲ در فرسنگ‌طنی یک روز ۶۰۰ نفر مسموم و ۴۰ نفر فوت کردند. اینها تنها نمونه‌هایی کوچک از آن بخش از آسیب‌هایی است که رسانه‌ای می‌شوند.

روایتی از تولید خانگی مشروبات الکلی؛ آسان‌تر از آنچه فکر می‌کنید

دومین روش تهیه که پس از روش اول محبوب‌ترین کانال دسترسی به نوشیدنی‌های الکلی است، تولید خانگی مشروبات الکلی توسط خود مصرف‌کنندگان است. شاید به‌نظران این کار قدری دشوار و پره‌ریسک به‌نظر برسد اما بررسی‌های ما نشان می‌دهد تولید خانگی نوشیدنی‌های الکلی از آنچه فکر می‌کنید آسان‌تر است. آنقدر آسان و مرسوم که بیش از ۲۸ درصد نیاز مصرف‌کنندگان سراسر کشور از همین راه تأمین می‌شود، یعنی می‌توان گفت بیش از یک‌چهارم مشروبات تخمیری می‌کرد به ما گفت: «شما فکر کن داری ترشی می‌ندازی، همین قدر ساده و بی‌خطر؛ بخوای بری از این‌ور و اون‌ور بگیری که خطرناک‌تره، معلوم نیست چطوری درست می‌کنند و چی دستت میدن، خودت اما برای مصرف شخص خود بهترین و باکیفیت‌ترین جنس رو درست می‌کنی!» به گفته این اشخاص، تولید نوشیدنی‌های تخمیری جز یک محفظه تاریک، قدری شکر، میوه یا مایع موردنظر، مخمر نان و شربینی و دماسنج محیط هیچ وسیله و امکانات دیگری احتیاج نداشته و تمامی آموزش‌های لازم نیز در اینترنت و حتی پلتفرم‌ها و شبکه‌های داخلی اینترنت موجود است! عجیب اینکه وسایل مورد نیاز اعم از الکل سنج، قفل هوا و کیت‌های تولید نوشیدنی و... نیز در فروشگاه‌های اینترنتی به‌راحتی قابل دسترسی است و به فروش می‌رود. البته این وسایل کاربردهای دیگری نیز دارند اما به‌عنوان مثال زمانی که نگاهی به بخش کامنت‌های یکی از همین محصولات در یکی از مطرح‌ترین فروشگاه‌های اینترنتی انداختم، عده نظرات به تولید نوشیدنی‌های الکلی اشاره داشتند، برای مثال یکی از کاربران نوشته بود: «اگر برای اون کار می‌خواید، مدل کلاسیکش بهتر جواب میده!» یا کاربر دیگری نوشته بود: «مکانیسمش ساده‌س اما قیمت محصول تولیدی روبالا می‌بره!» گفتنی است گرچه این به‌ظاهر برای مصرف‌کنندگان نوشیدنی‌های الکلی کم‌خطرتر از سایر روش‌های نوشیدنی به‌نظر می‌رسد اما کوچک‌ترین اشتباهی می‌تواند منجر به خسارات جبران‌ناپذیر شود و چنانچه سلامت مردم برای مسئولان مهم است، دادن هشدارها و آموزش‌های لازم در این زمینه حداقل اقدامی است که باید صورت گیرد.

در اثبات حدود بنای قانون و فقه به مسامحه است

در منابع فقهی و قانونی، به‌عمل مصرف مشروبات الکلی، شرب‌خمر یا همان شراب‌خواری گفته می‌شود، این ترکیب از دو کلمه شرب و خمر تشکیل شده است، شرب یعنی نوشیدن و خمر که به مایعی گفته می‌شود که مستی‌آور باشد. شرب خمر نیز به استعمال و نوشیدن مشروبات الکی گویند، البته بدیهی است که شرط تحقق آن، مسکر بودن یا سکرآور بودن نوشیدنی است، به این معنا که نوشیدنی مست‌کننده باشد وگرنه ممکن است در میوه‌ها، آبمیوه‌ها یا بسیاری از نوشیدنی‌های صنعتی مجاز، درصد ناچیزی الکل وجود داشته باشد اما مصرف این اقلام به این جهت که سکرآور و مست‌کننده نیستند از دید بسیاری از فقها مانعی ندارد. نوشیدن مشروبات الکلی براساس ماده ۲۶۵ قانون مجازات اسلامی به‌شرط جاهل نبودن مرتکب به موضوع و حکم شرب خمر، موجب حد است و حد مصرف «مسکر» ۸۰ ضربه تازیانه (شلاق) است. شرب خمر نیز به سه‌طریق قابل اثبات است: اقرار شخص مرتکب، شهادت دو شاهد مرد عادل و علم قاضی. در قوانین جدید، قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ در ماده ۷۰۱ استعمال مشروبات در اماکن و معابر را اگر با تظاهر و علنی باشد قانونگذار علاوه‌بر اجرای حد شرعی شرب خمر به حبس از دو ماه تا ۶ ماه حبس تعزیری تعیین کرده است و در ماده ۷۰۴ تاسیس مکان‌هایی برای مصرف مشروبات الکلی و دعوت مردم به آن مکان سه‌ماه تا دوسال حبس و ۷۴ ضربه شلاق یا از یک‌میلیون و ۵۰۰ هزار ریال تا ۱۲ میلیون ریال جزای نقدی یا هر دو مجازات محکوم می‌کند، برای مجازات تولید و قاچاق مشروبات الکلی نیز قوانین دیگری در نظر گرفته شده اما مجازات شرب خمر از آن جهت حائز اهمیت است که مجازاتی حدی است. مجازات حدی، یعنی مجازاتی است که در شرع مشخص شده است و قانون‌گذار نمی‌تواند آن را کم‌وزیاد کند، به‌عبارتی حدود الهی ثابت هستند و لازم‌الاجرا، بنابراین حکم شلاق نمی‌تواند با جرمه و جزای دیگری جایگزین شود. نکته مهم اما این است که «قاعده درأ» یکی از مشهورترین قواعد فقه جزایی در بسیاری از موارد از مجازات مرتکبان جلوگیری می‌کند. «درأ الحدود بالشبهات» به این معناست که وجود هرگونه شبهه‌ای در اثبات عمل یا جرم صورت گرفته، حد و مجازات را ساقط می‌کند. در نظر مشهور فقها، ملاک شبهه، مطلق ظن، شک و وهم در نظر گرفته شده و این یعنی وجود کوچک‌ترین شبهه‌ای در اینکه فرد موردنظر مرتکب عمل شراب‌خواری شده است، یا خیر، حد و مجازات ۸۰ ضربه شلاق را ساقط کرده و مجازاتی صورت نمی‌گیرد. بنابراین ماهیت فقه و قانون به‌دنبال کشف جرم و مجازات مرتکبان نیست، بلکه تنها نقش ضمانت اجرا و بازدارنده وقوع جرم را دارد. بنابراین نباید در جامعه و زندگی مردم تجسس کرد تا جرمی مانند شراب‌خواری در آن پیدا کرد و خواهان مجازات آنها شد و در چنین مواردی همواره باید موضوعات را محل بر صحت کرد و می‌شود گفت که بنای قانون در این‌گونه موارد به مسامحه است.

روایت «فرهیختگان» از سهولت دسترسی به مشروبات الکلی در پایتخت

اولین اقدامی که به‌نظر ما رسید این بود که با یکی از مصرف‌کننده‌ها تماس بگیریم، فردی که می‌دانیم مصرف‌کننده الکل است و این اقلام را از راه‌هایی که می‌شناسد، تهیه می‌کند. پس از تماس با وی و جويا شدن اوضاع فروش نوشیدنی‌های الکلی متوجه شدیم این اقلام از سه منبع برای مصرف‌کنندگان تأمین می‌شود. اول و مرسوم‌ترین روش تهیه، خرید مستقیم از تولیدکنندگان بود، یعنی افرادی که خود با امکانات نه‌چندان خاص، انواع و اقسام مشروبات را در خانه و زیرزمین خود تولید کرده و به مشتریان خاص خود می‌فروشند. دومین روش تهیه که پس از مورد اول محبوب‌ترین روش دسترسی به نوشیدنی‌های الکلی است، تولید خانگی و مستقیم مشروبات الکلی مصرفی توسط خود مصرف‌کننده است، به‌عبارتی بسیاری از مصرف‌کنندگان ترجیح می‌دهند به فروشندگان و تولیدکنندگان اعتماد نکرده و خودشان اقدام به تولید نوشیدنی‌های الکلی کنند که به گفته شماری از این مصرف‌کنندگان، «تولیدش اونقدرها هم سخت نیست، انگار داری ترشی می‌ندازی!» روش سوم تهیه که در اولویت آخر مصرف‌کنندگان است اما همان اندازه بدیهی‌ترین روش دسترسی با یکی از مصرف‌کنندگان، «تولیدش می‌تواند پاسخ‌های گوناگونی داشته باشد. یکی از مهم‌ترین این علت‌ها، قیمت بالای این اقلام است، تماس با این فروشندگان به دو طریق انجام می‌شود. اول تماس تلفنی و بعد تعیین محل قرار و دوم انتخاب اقلام از کانال یا بیچ فروشنده و سپس پرداخت و ارسال با پیک در منزل! ادر هر دو مورد مذکور نگاهی به قیمت‌ها انداختم، قیمت مشروبات کارخانه‌ای و خارجی که یا به کشور قاچاقی شده‌اند یا در داخل کشور پر می‌شوند تنها شیشه‌ها و بسته‌بندی‌هایشان خارجی و اصلی است، طبیعتاً سر به فلک کشیده‌اند، اول به‌دلیل قیمت بالای ارز و دوم به‌دلیل قاچاقی بودن، ممنوعیت و پره‌ریسک بودن حمل و نگهداری این اقلام. از قیمت‌های میلیونی شیشه‌های یک لیتری انواع و اقسام مشروبات الکلی برند که بگذریم، قیمت محصولات ارزان و دست‌سازی که این افراد می‌فروشند نیز محل تعجب بود. عرق کشمش دست‌ساز لیتری ۲۶۰ هزار تومان، عرق خرما لیتری ۱۵۰ هزار تومان و شراب انگور لیتری ۲۸۰ هزار تومان، این قیمت‌ها درحالی برای این مشروبات الکلی دست‌ساز و نامطمئن در نظر گرفته شده که معامله این اقلام کاملاً غیرقانونی و از منظر حقوقی باطل تلقی شده است. بنابراین هرگونه تخلف و کلاهبرداری در این‌گونه معاملات که اکثراً تلفنی و اینترنتی هستند، کيفر و ضمانت اجرائی قانونی ندارند و به همین دلیل پوشش فروش این اجناس طعمه بسیار مناسبی برای کلاهبرداران و سودجویان است و همین نیز باعث می‌شود مصرف‌کنندگان به‌طور کلی به فروشندگان اعتمادی نداشته باشند و خرید مستقیم از تولیدکننده یا تولید خانگی را به خرید از فروشنده‌ها ترجیح دهند.

خرید اینترنتی، تحویل در منزل

روش سوم تهیه مشروبات الکلی که گفتیم بدیهی‌ترین روش دستیابی به اجناس است اما به‌دلیل مختلف در اولویت آخر مصرف‌کنندگان است، همان خرید از فروشندگان یا به‌اصطلاح سابقان است. واسطه‌هایی که بین قاچاقچیان و تولیدکنندگان یا مصرف‌کننده‌ها بوده و حدوداً ۲۰ درصد از سهم کل بازار مصرف مشروبات الکلی را در اختیار دارند. حال این سوال که چرا بدیهی‌ترین روش نامطلوب‌ترین روش تهیه توسط مصرف‌کنندگان مشروبات الکلی است می‌تواند پاسخ‌های گوناگونی داشته باشد. یکی از مهم‌ترین این علت‌ها، قیمت بالای این اقلام است، تماس با این فروشندگان به دو طریق انجام می‌شود. اول تماس تلفنی و بعد تعیین محل قرار و دوم انتخاب اقلام از کانال یا بیچ فروشنده و سپس پرداخت و ارسال با پیک در منزل! ادر هر دو مورد مذکور نگاهی به قیمت‌ها انداختم، قیمت مشروبات کارخانه‌ای و خارجی که یا به کشور قاچاقی شده‌اند یا در داخل کشور پر می‌شوند تنها شیشه‌ها و بسته‌بندی‌هایشان خارجی و اصلی است، طبیعتاً سر به فلک کشیده‌اند، اول به‌دلیل قیمت بالای ارز و دوم به‌دلیل قاچاقی بودن، ممنوعیت و پره‌ریسک بودن حمل و نگهداری این اقلام. از قیمت‌های میلیونی شیشه‌های یک لیتری انواع و اقسام مشروبات الکلی برند که بگذریم، قیمت محصولات ارزان و دست‌سازی که این افراد می‌فروشند نیز محل تعجب بود. عرق کشمش دست‌ساز لیتری ۲۶۰ هزار تومان، عرق خرما لیتری ۱۵۰ هزار تومان و شراب انگور لیتری ۲۸۰ هزار تومان، این قیمت‌ها درحالی برای این مشروبات الکلی دست‌ساز و نامطمئن در نظر گرفته شده که معامله این اقلام کاملاً غیرقانونی و از منظر حقوقی باطل تلقی شده است. بنابراین هرگونه تخلف و کلاهبرداری در این‌گونه معاملات که اکثراً تلفنی و اینترنتی هستند، کيفر و ضمانت اجرائی قانونی ندارند و به همین دلیل پوشش فروش این اجناس طعمه بسیار مناسبی برای کلاهبرداران و سودجویان است و همین نیز باعث می‌شود مصرف‌کنندگان به‌طور کلی به فروشندگان اعتمادی نداشته باشند و خرید مستقیم از تولیدکننده یا تولید خانگی را به خرید از فروشنده‌ها ترجیح دهند.

یک حکم جالب توجه دادگاه در ارتباط با مشروبات الکلی

در همین مورد حکم یکی از قضات دادگاه کیفری، نمونه برخورد دقیق و صحیح قانون با موضوع مشروبات الکلی است. حامد رحمانیان، دادرس شعبه ۱۰۲ دادگاه کیفری دو بخش در پرونده‌ای حکم به محکومیت یک مامور نیروی انتظامی به سه‌ماه انضصال از خدمت به‌دلیل بازرسی و تفتیش غیرقانونی خودروی یک شهروند محکوم و نهایتاً اقرار تعلیق اجرای کل مجازات فوق به‌طور موقتیتی به مدت یک‌سال را صادر کرد. در این پرونده مامور گشت نیروی انتظامی با وجود اینکه بوی الکل در چند خودرو، به این خودروها مشکوک شده، صندوق‌هایشان را تفتیش کرده و مقادیر زیادی مشروبات الکلی را هم کشف کرده است با توجه به عدم وجود اختیار در بازرسی خودسرانه از خودروها در جرائم غیرمشهود به‌عنوان ضابط قضایی، محکوم شده است. در بخشی از این رای استدلالات جالب توجهی آمده که به شرح ذیل است: «اجرائی امر به‌معروف و نهی از منکر، زمینه‌ساز و مقبول است که در اجرای آن اصولاً تعرضی به حقوق و آزادی‌های شهروندان نمی‌شود اما در اجرای قواعد و احکام قهرآمیز قانون این دادرسی کیفری را تفسیر قوانین کیفری که مستلزم سلب حقوق و آزادی‌های شهروندان و احیاناً کيفر آنان است ناگزیر از تفسیر مضیق بوده و نمی‌توان این حوزه را بدون مجوز صریح قانونی توسعه داد. قانون حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر در مقام بیان آن است که اگر کسی متعرض امر به‌معروف و ناهی از منکر شد، با وی برخوردی افتراقی صورت گیرد اما به‌هیچ‌وجه اجازه ارتکاب جرم در مقام اجرای امر به‌معروف و نهی از منکر را به افراد نمی‌دهد. این مهم در ماده ۶ این قانون تصریح شده و وقتی این ماده، توهین و افترا در مقام امر به‌معروف و نهی از منکر را مجاز نمی‌داند به‌طریق اولی نقض حقوق و آزادی افراد نیز در این راستا ممنوع است. به‌تصریح اصل نهم قانون اساسی «هیچ‌مقامی حق ندارد به نام حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور، آزادی‌های مشروع را، هرچند با وضع قوانین و مقررات، سلب کند» چه برسد به بهانه کشف جرم، بدیهی است مقصود دادگاه از استناد به این اصل قانون اساسی و عبارت آزادی‌های مشروع در متن آن، آزادی شهروندان در حمل مشروبات الکلی نیست، بلکه مقصود، آزادی شهروندان در رفت‌وآمد و مصونیت خودروی آنان از توقیف و تفتیش و بازرسی خودسرانه است.»